

**ADI VE MÜELLİFİ KARIŞTIRILAN BİR ESER ÜZERİNE: RÂZ-NÂME Mİ, SA'D-NÂME Mİ?
İBRAHİM GÜLŞENÎ'NİN Mİ, GÜLŞENÎ-İ SARUHANÎ'NİN Mİ?**

*On A Work Whose Title And Author Have Been Confused: Râz-Nâme Or Sa'd-Nâme? İbrahim
Gülşenî's Or Gülşenî-i Saruhani's?*

Mustafa ERDOĞAN

Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, merdogandr@gmail.com ORCID: 0000- 0002-0760-3571.

Emre TÖRE

Dr., Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, emre.tore@aile.gov.tr ORCID: 0000-0003-3074-0109.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 17.07.2024

Kabul/Accepted: 02.09.2024

DOI: 10.51592/kulliyat.1517114

Öz

Eski Türk Edebiyatı araştırmalarının en zor yanlarından biri yazma eserlerdeki ortak mahlaslı müelliflerin karıştırılması ve buna bağlı olarak da müellif eser eşleştirilmelerinde ortaya çıkan belirsizlikler veya hatalı tespitlerdir. Bu çalışmada *Râz-nâme/Sa'd-nâme* adlı eserin adının hangisi olduğu, eserin İbrahim Gülşenî'ye mi yoksa Gülşenî-i Sarûhânî'ye mi ait olduğu sorusuna cevap aranmaktadır.

İbrahim Gülşenî 16. yüzyılda Anadolu'da doğmuş, İran ve Mısır coğrafyasında yaşamış mutasavvıf bir şairdir. Gülşenî-i Sarûhânî de aynı dönemde İran coğrafyasında doğup Anadolu'da yaşamış, tasavvufi şiirleri ile öne çıkmış bir şairdir. Döneme tanıklık eden kaynaklarda bahsi geçen Gülşenîlerin eserlerinden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmez. Ayrıca ortak mahlas nedeni ile kaynaklarda belirtilmeyen eserlerinin günümüz araştırmacıları tarafından karıştırılması muhtemeldir.

Şâirlerin yaşadığı dönem kaynaklarının hiçbirisinde *Râz-nâme* ya da *Sa'd-nâme* adlı bir eserin olduğundan bahsedilmemektedir. Son zamanlarda yapılan bilimsel çalışmalarda kütüphanelerdeki nüshalardan yola çıkılarak bu eserlerin varlığından söz edilmektedir.

Bu kapsamda öncelikle bahsi geçen iki müellif hakkında, akabinde *Râz-nâme* ve *Sa'd-nâme* adlarıyla anılan eserler hakkında bilgi verilmiştir. Eserlerin genel özellikleri incelendikten sonra karşılaştırmalar yapılarak adının ne olduğuna ve hangi müellife ait olabileceğine ilişkin tespitler ortaya konulmuştur. Ayrıca bu çalışmanın sonunda, *Râz-nâme* olarak neşredilen çalışmalarda yer almayan ve *Sa'd-nâme* adlı nüshada tespit edilen üç yüz yirmi beş beyitlik kısma yer verilmiştir.

ABSTRACT

One of the most difficult aspects of Old Turkish Literature research is the confusion of authors with common pseudonyms in manuscripts and the resulting ambiguities or erroneous determinations that arise in the matching of author and work. This study seeks to answer the question of the title of the work titled Raz-name/Sa'd-name and whether the work belongs to Ibrahim Gulşenî or Gulşenî-i Saruhani.

Ibrahim Gulşenî was a sufi poet who was born in Anatolia in the 16th century and lived in Iran and Egypt. Gulşenî-i Saruhani was also a poet who was born in Iran and lived in Anatolia in the same period and stood out with his sufi poems. Their works are not

Anahtar Kelimeler

İbrahim Gülşenî, Gülşenî-i Sarûhânî, *Râz-nâme*, *Sa'd-nâme*.

Keywords

Ibrahim Gulşenî, Gulşenî-i Saruhani, Raz-name, Sa'd-name.

mentioned in detail in the sources witnessing the period. It is possible that their works were confused with each other due to the common pseudonym.

None of the sources of the period in which the poets lived mention that he had a work called Raz-name or Sa'd-name. In recent scientific studies, the existence of these works is mentioned based on the copies in libraries.

In this context, first of all, information is given about the two authors and then about the works called Raz-name and Sad-name. After examining the general characteristics of the works, comparisons are made and determinations are made as to which author they may belong to. In addition, three hundred and twenty-five couplets of Raz-name, which were not included in the published works and were identified in the copy identified as Sa'd-name, are included at the end of the study.

Atıf/Citation: Erdogan, M., Töre, E. (2024), "Adı ve Müellifi Karıştırılan Bir Eser Üzerine: Râz-Nâme Mi, Sa'd-Nâme Mi? İbrahim Gülşenî'nin mi, Gülşenî-i Saruhani'nin mi?", *Külliyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 24(Ağustos), 25-64.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Mustafa ERDOĞAN, merdogandr@gmail.com

GİRİŞ

Eski Türk Edebiyatı araştırmalarının en zor yanlarından biri yazma eserlerdeki ortak mahlaslı müelliflerin karıştırılması ve buna bağlı olarak da müellif-eser eşleştirilmelerinde ortaya çıkan belirsizlikler veya hatalı tespitlerdir. Eski Türk edebiyatına konu olan dönemlerde müellifler ve eserleri hakkındaki bilgilerin oldukça sınırlı olduğu malumdur. Söz konusu sanatçıların yaşadığı dönemlere tanıklık eden ya da o döneme yakın zamanlı kaynaklarda aynı mahlası kullanan şairlerin aynı başlıklı eserlerinin karıştırılabildiği görülmektedir. Bu eserlerdeki yanlış ya da eksik bilgiler günümüz araştırmacıları tarafından göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Ayrıca müstensih kaynaklı yanlış ya da eksik bilgilendirmeler, kütüphane kayıtlarındaki hatalar günümüzde araştırmacıların karşılatıkları diğer müşkiller olarak görülmektedir.

Bu çalışmada Gülşenî-i Saruhânî'ye atfedilen *Râz-nâme* adlı eser ile İbrahim Gülşenî'ye atfedilen *Sa'd-name* başlıklı eserlerin farklı ve ortak yönleri değerlendirilmiş, eserler ve müellifleri hakkında var olan bilgilerin doğruluğu üzerinde durulmuştur. Konu ile ilgili incelemeye geçmeden önce zikredilen şairler ve eserleri hakkında genel bir bilgilendirmenin yapılması belirsizliklerin aydınlatılması açısından faydalı olacaktır.

İbrahim Gülşenî ve Eserleri

İbrahim Gülşenî, 15. yüzyılın ilk yarısında Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. Babası dönemin âlimlerinden Şeyh Muhammed Amidî'dir. Annesi Antep ulemasından Müderris Şerefeddin'in kızı Hediye-tullâh'tır. Babası iki yaşında vefat ettikten sonra amcası Seyyid Ali yanında yetişmiştir. Amcasının yanında iyi bir eğitim alan İbrahim Gülşenî genç yaşlarında Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yanında görev yapmıştır. Bu görev esnasında mürşidi Dede Ömer Rüşenî ile tanışmış ve onun yanında tasavvuf terbiyesini tamamlamıştır. Akkoyunlular'ın Şah İsmail tarafından mağlup edilmesinden sonra ilk olarak Diyarbakır'a ardından Maraş ve Kudüs'e gitmiştir. Kudüs'te erbain çıkardıktan sonra Mısır'da yaşamaya başlamıştır. Burada Mısır hükümdarları Kansu Gavri'den ve onun vefatının ardından hükümdar olan Tumanbay'dan hürmet ve ikram görmüştür. Mısır'ın Osmanlı tarafından fethedilişinden sonra dönemin hükümdarı Yavuz Sultan Selim de kendisine ilgi göstermiş ve iltifat etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın padişahlığı döneminde halk tarafından gösterilen ilgi ve rağbet Osmanlı sarayını rahatsız

etmiştir. Mısır'da saltanat iddia edebilir, endişesi ile İstanbul'a çağrılmış ve Kanunî ile görüşmüştür. Padişah bu görüşmede İbrahim Gülşenî'nin saltanat sevdalısı olmadığına ikna olunca kendisine hürmet göstermiş ve İstanbul'da kalmasını istemiştir. Ancak İbrahim Gülşenî bu isteği kabul etmeyerek Mısır'a geri dönmüştür. Burada kendi tekkesinde irşat faaliyetlerine devam ederken H. 940/M. 1534 senesinde vefat etmiştir. (Konur, 1998: 101-136).

Kaynaklarda İbrahim Gülşenî'nin pek çok eserinin var olduğu bildirilmektedir¹. Konuyla ilgili derli toplu çalışmasında Konur, öncelikle farklı kaynaklardaki İbrahim Gülşenî'nin eserleri ile bilgileri aktarır. Ardından kaynaklarda verilen bilgileri eleştirel bir şekilde inceledikten sonra Gülşenî'ye ait olduğunu tespit ettiği eserleri sıralar. Buna göre Türkçe eserleri; *Türkçe Dîvan, Râz-nâme, Pend-nâme, Tahkikat-ı Gülşenî, Arapça Dîvanı*, Farsça eserleri: *Dîvan, Kenzü'l-Cevâhir, Mağnevî* dir (Konur, 1998: 182-194). Ayrıca son dönemde yapılan çalışmalarla İbrahim Gülşenî'nin *Makâmât-ı İlâhî* (Kavaklıyazı-Küçükballı, 2021) ve *Kıdem-nâme* (Çalka, 2017) adlı eserleri de ortaya çıkarılmıştır (Macit, 2015).

Yaptığımız incelemelere göre gerek Konur, gerekse bugüne kadar İbrahim Gülşenî ve eserleri ile ilgili çalışma yapan araştırmacıların hiçbiri incelememize konu olan *Sa'd-nâme* isimli eserinden bahsetmemişlerdir. Ayrıca bu eserlerin bir kısmı İbrahim Gülşenî'ye ait olduğu, bir kısmının da yukarıda zikredilen sebeplerle karıştırılan eserler olduğu tespit edilmiştir.

Gülşenî-i Saruhânî ve Eserleri

Kaynaklarda hakkında yeterli bilgi bulunmayan Gülşenî-i Saruhânî'nin Saruhanlı (Manisa) olduğu söylenmektedir. Ancak bu bilgi *Farsça Divanı*'ndaki bilgilerle örtüşmemektedir. Kendisinin aslen Şirvanlı olduğu, "Şirvânî" mahlasının müstensih hataları ile Saruhânî'ye döndüğü ifade edilmektedir. Ayrıca eserinde İranlı şairlere methiye yazması, İranlı şairlerle ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler de bu kanaati güçlendirmektedir (Ferzan, 1980: 65-95). İran'da doğduktan sonra Fatih Sultan Mehmed'in Manisa valiliği esnasında ya da İstanbul'un fethinden sonra bölgeye gelmiş olması muhtemeldir. Ölüm tarihi ile ilgili de bilgi bulunmamaktadır. H. 888/M. 1483'te vefat eden II. Beyazıd'ın oğlu Abdullah'a kaside yazdığı gön önünde bulundurulduğunda 1483'ten sonraki bir tarihte vefat ettiğini söylemek mümkündür (Aksoy, 1996: 256; Turan, 2013).

Latifî, Gülşenî-i Saruhânî'nin Fatih döneminde yaşadığını, tasavvuf ehli olduğunu ve *Makalat* adlı bir eserinin olduğunu ifade ederek bu eserden 11 beyit örnek verir. (Latifî, 2018: 448). Gelibolulu Mustafa Âlî de Mısır'da tanınmış İbrahim Gülşenî'den farklı bir kişi olduğu ve tarikat ehli olduğunu ifade etmektedir. Latifî'nin örnek olarak verdiği beyitlerin ilk üçünü şiiirleri arasında göstermiş, eserleri ile ilgili bilgi vermemiştir (Gelibolulu Ali, 1994: 142).

¹ Muhyî-i Gülşenî, *Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî* de şeyhinin *Kitab-ı Ma'nevî, Sîmurg-nâme*, Türkçe, Arapça ve Farsça *Divanı*, Türkçe, Arapça ve Farsça *Rubaiyatı* olduğunu, ayrıca on bir bin beyit de müsveddelerinin olduğu bilgisini vermektedir (Muhyî-i Gülşenî, 2014:380). Bursalı Mehmet Tahir ise *Risâletü'l-Etvâr, Derd-nâme* ve *Kadem-nâme* eserlerini bildirmektedir (Bursalı Mehmet Tahir, 2016: 16-17). Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*'sında Muhyî'nin bildirmediği *Anka-nâme, Makâmât-ı Âlemiyân, Etvâr-ı Seb'â* ve *Çoban-nâme* adlı eserlerinden bahsetmektedir (Konur, 1998:180). Azade Musayeva ise Gülşenî'nin *Mesnevî-i Mağnevî, Şerh-i Ma'nevî, Ezher-i Gülşen, Pend-nâme, Tefsir-i Ayet-i Fâtîha*, Farsça ve Türkçe *Divanı* olduğunu, Gülşenî'den bahseden kaynaklarda da *Kıdem-nâme, Rûsâletü'l-Etvâr* ve İbnü'l-Farız'ın *Ta'ıyyesine* Arapça yazdığı cevap kasidesinin bildirildiğini dile getirmektedir (Musayeva, 2006: 10).

Gülşenî-i Sarûhânî'nin Türkçe ve Farsça iki *Divan'ı* ve çalışmamızın konusu olan *Râz-nâme* adlı mesnevi nazım biçiminde dinî-tasavvufî nitelikte bir eseri olduğu bilgisi son dönem çalışmalarında bulunmaktadır. Bununla birlikte bu bilgi döneme tanıklık eden kaynaklardan teyit edilememektedir.

Râz-Nâme

Çalışmamızda *Râz-nâme* adı ile incelediğimiz eserin kütüphanelerde farklı isimler altında kaydedildiği görülmektedir. Millet Kütüphanesi Manzum Eserler 932 numarada *Râz-name* adıyla, Bursa Kütüphanesi Orhan 2096/1 numarada *Esrâr-nâme* adıyla, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 859 numarada *Pend-nâme* adıyla kayıtlı üç nüshası tespit edilmiştir. Söz konusu nüshalarda tevhid, münacat ve na'at bölümlerinin olduğu, ilk dört halifeye ilişkin bilgilerin bulunduğu, padişaha mersiyesi ve ahlaki bazı beyitlerin bulunduğuna ilişkin bilgiler mevcuttur (Konur, 1998; Avçin, 2021; Akay, 1996). İbrahim Gülşenî'nin yaşadığı döneme en yakın tarihli kaynaklardan biri, İbrahim Gülşenî'nin oğlu Ahmed Hayâlî'nin halifesi ve damadı olan Muhyî'nin *Menâkıb-ı İbrâhim Gülşenî* adlı eseridir. *Menâkıb*'de İbrahim Gülşenî'nin *Râz-nâme* adlı bir eserinden bahsedilmemektedir. Bununla birlikte Muhyî, henüz temize çekilmemiş müsvedde on bir bin beytinin varlığından bahsetmektedir (Muhyî-i Gülşenî, 2014: 380). Aynı şekilde Vassâf'da *Anka-nâme*, *Makâmât-ı Alemiyân*, *Etvâr-ı Seb'a* ve *Çoban-nâme* eserlerinden bahsetmekte ancak *Râz-nâme*'den bahsetmemektedir. Latîfî de *Tezkiresi*'nde İbrahim Gülşenî'den, *Divanı*'ndan ve *Ma'nevî*'sinden bahsederek şiirlerinden örnekler vermekte ancak diğer eserlerinden bahsetmemektedir (Latîfî, 2018: 88-90).

Benzer bir durum Gülşenî-i Sarûhânî tarafından telif edildiği söylenen *Raz-nâme* için de geçerlidir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Latîfî ve Gelibolulu Âlî, Gülşenî-i Sarûhânî'den bahsetmekte ancak *Râz-nâme* adlı bir eserin varlığından bahsetmemektedirler. Son dönemlerde yapılan çalışmalarda Gülşenî-i Sarûhânî'nin çalışmasından bahsedilmiş ve eser Mestân Yıldırım tarafından neşredilmiştir (Yıldırım, 2007). Yılmaz ise çalışmasında *Râz-nâme*'nin H. 860/M. 1460'ta tamamlanıp Fatih Sultan Mehmed'e sunulduğunu ve eserin dinî, tasavvufî ve ahlakî nasihatlerden oluştuğunu bildirir. Dikkat çeken durum ise, eserin, İbrahim Gülşenî'nin *Râz-nâmesi* ile nüshalarının aynı olmasıdır. Dolayısı ile ortaya konulan bu bilgi ile İbrahim Gülşenî veya Gülşenî-i Sarûhânî tarafından yazıldığı söylenen *Râz-nâme* adlı eserin aslında aynı eser olduğu, araştırmacılar tarafından müellif isimlerinin benzerliği nedeni ile karıştırıldığı, eserin iki müelliften birisine ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu nüshalar Gülşenî adına kayıtlıdır ve eserin mahlas beyitlerinde de Gülşenî adı geçmektedir. Bu nedenle şimdiye kadar araştırma yapanların konu ile ilgili verdikleri bilgiler de bu veriler çerçevesinde olmuştur. Yıldırım iki Gülşenî'nin karıştırılmaması gerektiğini Gelibolulu Âlî'ye dayandırarak söylemekte ancak İbrahim Gülşenî'nin *Râz-nâme* adlı eserinin olduğundan bahsetmemektedir (Yıldırım, 2007: 6). Gülşenî-i Sarûhânî *Divanı* üzerine çalışan Özlem Kulat ise *Râz-nâme*'nin İbrahim Gülşenî'ye ait olma ihtimalinden bahseder, akabinde de bazı kaynaklarda eserin yanlışlıkla İbrahim Gülşenî'ye atfedildiğini belirtir (Kulat, 2010: 6).

Konu ile ilgili bir başka çalışma da Elif Gülseven'e aittir. *Gülşenî ve Esrar-nâme* başlıklı yüksek lisans tezinde iki Gülşenî'den bahsetmekte ve eserin kütüphane kayıtlarında ve nüshaların başında İbrahim Gülşenî tarafından yazıldığını ifade etmektedir. Bununla birlikte inceleme neticesinde *Esrar-nâme*'nin Gülşenî-i Sarûhânî'ye ait olduğunu iddia etmektedir. Bizim yaptığımız karşılaştırmada da Gülseven'in *Esrar-nâme*, Yıldırım'ın *Râz-nâme*

olarak tanıttıkları eserin aynı eser olduğu görülmüştür. Nitekim Gülseven de bu eserlerin aynı eserler olduğunu bildirmektedir (Gülseven 1999: 8).

Râz-nâme tevhid, münacat, na't, dört halife methi, sultana övgü ile başlamaktadır. Eserin dinî, tasavvufî ve ahlakî bölümlerinde ise 31 hikâye ve 15 makale bulunmaktadır (Yılmaz, 2007: 8).

Yukarıda verilen bilgilerde eserin ve müellifinin zaman zaman karıştırıldığı görülmektedir. Bu nedenle eserin kime ait olduğu ile ilgili genel değerlendirme ve tespit çalışması aşağıdaki bölümlerde yapılacaktır.

Sa'd-nâme

Râz-nâme, *Esrâr-nâme*, *Makâlât* gibi isim karışıklıklarının ötesinde, konu ile ilgili tarafımızca bir de *Sa'd-nâme* adlı eser tespit edilmiştir. *Sa'd-nâme*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı'nda OE_Yz_0605/1 numarası ile kayıtlıdır. Eserin hemen başında (1b) "Sa'ød-nâme-i Sultân İbrâhîm Gülşenj Nevvera'İllahu Kabrehu" başlığı bulunmaktadır. Böylece daha eserin başında söz konusu eserin İbrahim Gülşenî'ye ait ve adının *Sa'd-nâme* olduğu belirtilmektedir. Ancak eser incelendiğinde *Râz-nâme* diye bahsedilen esere çok benzediği görülmüştür. Öncelikle yazmanın özellikleriyle ilgili biraz bilgi vermekte fayda vardır. 200x140-140x70 mm. ebadında, kahverengi meşin bir cilt içindeki yazmanın tamamı 143 varaktan oluşmaktadır. *Sa'd-nâme* yazmanın 1b-45a sayfaları arasındadır. Yazmada 46b-82a arasında Sabâ'î'nin *Pend-nâme-i Attâr Tercümesi*, 84b-143b arasında da Adlî'nin *Tergibât* adlı eseri bulunmaktadır. *Sa'd-nâme*; 2 sütun ve 15 satır halinde olmak üzere, sarı renkli âharlı kâğıtlara, başlıkları sürh, diğer kısımları siyah mürekkeple ve nesihe çalan talik hatla yazılmıştır. *Sa'd-nâme*'nin sonunda (vr. 45a) H. 864/M. 1459/1460'da telif edildiği açıkça söylenmektedir. İstinsah tarihi ve müstensih kaydı yoktur. Ancak eserin başlığında İbrahim Gülşenî için "nevvera'İllahu kabrehu" (Allah onun kabrini nurlandırın) denildiğine göre eser İbrahim Gülşenî'nin 1534'tteki vefatından sonra istinsah edilmiş olmalıdır. *Tergibât*'ın sonunda H. 1053/M. 1643/1644 tarihi bulunmaktadır. Kütüphaneye "Pend-name" ismiyle kaydedilmiş olan yazmada yer yer kurt yeniği ve rutubet izleri, yırtıklar bulunmaktadır.

Çalışmamızın temelini *Sa'd-nâme*'nin *Râz-nâme* ya da *Esrâr-nâme*² ile aynı eser olup olmadığı ve müellifinin İbrahim Gülşenî mi, Gülşenî-i Saruhanî mi olduğunun tespit edilmesi oluşturmaktadır. Her ne kadar farklı isimlerle kayıtlı olsa da iki eser arasındaki farklar sadece başlangıç bölümlerindedir. *Sa'd-nâme*'de *Râz-nâme*'de yer almayan 325 beyit mevcuttur. *Râz-nâme*'nin başlangıç bölümünde de *Sa'd-nâme*'de yer almayan 18 beyit bulunmaktadır. Başlangıçları farklı olan bu nüshaların devamındaki 964 beyit ise aynıdır. Bu bin beyte yakın müştereklikten dolayı adı geçen eserlerin aynı eserin farklı nüshaları oldukları anlaşılmaktadır.

Râz-nâme, *Sa'd-nâme*'ye göre farklı olan 18 beyitten sonra "Der-Tevhîd Gûyed" başlığı ile başlamaktadır. *Sa'd-nâme* ise *Râz-nâme*'ye göre farklı 325 beyitten sonra "Tetimme-i Makâlât-ı Hazret-i Şeyh Gülşenî Kuddise Sırrahu Der-Tevhîd Gûyed" başlığı ile devam etmektedir. *Sa'd-nâme*'de, *Râz-nâme*'de bulunmayan yirmi başlık bulunmaktadır. Bu başlıkların ilki genel başlık olup yukarıda bildirilmiştir. Devamında birer na't, sebab-i telif, Hazret-i Ali'ye ait bir söz ve tetimme ile ikişer nasihat, âyet ve hikâye başlığı ve dokuz hadis başlığından

² *Râz-nâme* ile *Esrâr-nâme*'nin aynı eser olduğu anlaşıldığından bundan sonraki bölümlerde eser sadece *Râz-nâme* olarak anılacaktır.

oluşmaktadır. Ayrıca, *Râz-nâme*'de sebep-i telif bölümü bulunmamaktadır. *Sa'd-nâme*'de ise sebep-i telif bölümü yer almakta (metin 38-55. beyitler) ve bu bölümde eserin adının *Sa'd-nâme* olduğu şu şekilde açıklanmaktadır.

....

‘ Âlem olmuşdı ğayrıdan hâli
Sa‘ d idi devr-i Müşterî-fâli

Mâh düzmiş idi ‘ ayş-ı hâşü’l-hâş
Çarha girmişdi Zühre-i rakqâş

Bu temâşâya cân u dil hayrân
‘ Aql mânend-i çarh ser-gerdân

Bâşıra hîre samî‘ a sâkin
Baħr-ı hayretde zâhir ü bâtın

Hâtib-i ğayb nâ-geh itdi hîţâb
Ki dem-i şıdk-ı şubhdur der-yâb

Güş-ı cân ol hîţâbı güş itdi
Hün-ı dil baħr gibi cüş itdi

Kaşd itdüm naqqâle der-hâl
Geldi ve’ş-Şems zî-mübârek fâl

Sâ‘ at-i Haq huceste vü hurrem
Hamdü li’llah hoş u hümâyün dem

Fâl-i ferhunde tâli‘ -i mes‘ üd
Evveli hamd ü âhiri maħmüd

Ol ferahdan bu nâmeye bünyâd
Eyledüm *Sa‘ d-nâme* virem ad

Âyet ü hem hadîş-i Peyğamber
Derc itdüm ki ola dürc-i güher

Sühân-ı hâş u hikmet-i hükemâ
Ki ola kalbe küt u ruha ğıda (Gülşenî, yazma: 3a-3b; metin 44-55)

Bahse konu olan başlık ve beyitlerin transkripsiyonlu metni çalışmanın sonunda, nüsha görselleri de ekler bölümünde sunulmuştur.

Eserin Adı Nedir? Eser Kime Aittir?

Günümüzde İbrâhîm Gülşenî ve Gülşenî-i Sarûhânî hakkındaki bilimsel çalışmalarda *Râz-nâme* adlı eserin kime ait olduğu bilgisi ihtilafli olarak yer almaktadır³. Ancak bu çalışmalarda işaret edilen yazma nüshalarının aynı olması bu iki eserin müelliflerinin karıştırıldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle öncelikle eserin İbrâhîm Gülşenî'ye mi yoksa Gülşenî-i Sarûhânî'ye mi ait olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.

İbrahim Gülşenî ve Gülşenî-i Saruhanî'nin Benzer Özellikleri

İbrahim Gülşenî ve Gülşenî-i Saruhanî birbirine yakın tarihlerde yaşamışlardır ve ikisi de aynı mahlası kullanmışlardır. Yaşadıkları döneme yakın zamanlı kaynakların hiçbirisinde *Râz-nâme*, *Sa'd-nâme*, *Esrâr-nâme* ya da *Pend-nâme* adı altında telif edilmiş eserlerinden bahsedilmemektedir.

İbrahim Gülşenî'nin Halvetiyye tarikatının Gülşeniyye kolunu kuran önemli bir mutasavvıf olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Gülşenî-i Sarûhânî'nin de tasavvuf ehli olduğu Gelibolulu Mustafa Âlî tarafından bildirilmektedir (Gelibolulu Ali: 1994: 142). *Râz-nâme* ya da *Sa'd-nâme* adlı eser tasavvufî-dinî-ahlakî mahiyettedir. Bahse konu eserin müellifini tespit ederken her iki Gülşenî'nin de tasavvufî kimliği bulunduğu için bu bilginin inceleme açısından ayırt edici özelliği bulunmamaktadır.

Günümüzde yapılan çalışmalarda kütüphane kayıtları, eserlerin başlıkları ve eserin mahlas beytinde Gülşenî isminin yazılması nedeniyle araştırmacılar eserin hangi Gülşenî'ye ait olduğunu karıştırmışlardır. Aslında konu ile ilgili araştırmacı hangi Gülşenî hakkında çalışıyorsa eseri ona mal etmiştir. Bununla birlikte Gülseven iki mutasavvıf şair arasındaki farkı ortaya koyarak eserin İbrahim Gülşenî'ye değil de Gülşenî-i Saruhanî'ye ait olması gerektiği hususuna dikkat çekmiş ve çalışmasını bu kapsamda düzenlemiştir (Gülseven 1999: 10).

Sa'd-nâme'de Yer Alan Müellif ve Başlık Bilgileri

Sa'd-nâme'nin yukarıda bildirilen nüshasında eserin İbrahim Gülşenî'ye ait olduğu bilgisi başlık bölümünde yer almaktadır: "Sa'ød-nâme-i Sultân İbrâhîm Gülşenî Nevvera'llahu Kıbrehu" (vr 1b). Bu bilgiye göre eser İbrahim Gülşenî'ye aittir ve eserin adı *Sa'd-nâme*'dir. Ancak bu başlığın bir müstensih tarafından esere konulduğu ve hatalı

³ İbrâhîm Gülşenî'ye ait olduğunu bildirenler: Yazıcı, T. (1951), *Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî, Hayatı, Eserleri ve Tarikatı*, DTCF Dr. Tezi. Ankara; Akay, M. (1996). *İbrahim Gülşenî'nin Divanı* (Metin-Dil Hususiyetleri-Sözlük), Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya; Konur, H. (1998). *İbrâhîm Gülşenî, (Hayatı, Eserleri, Görüşleri)*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir; Çalka, M.S. (2017). *İbrahim Gülşenî ve Kıdemnâme Adlı Tasavvufî Mesnevisi*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, s. 59, 119-154; Avçin, M. (2021). *İbrahim Gülşenî Divanı*, Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Gülşenî-i Sarûhânî'ye ait olduğunu bildirenler: Ferzan Ebrahim (1980). *Gülşenî-i Sarûhânî: Hayatı, Farsça Divânı ve Raz-nâmesi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Kürsüsü, İstanbul; Gülseven, E. (1999). *Gülşenî Esrâr-nâme (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa; Yıldırım, M. (2007). *15. Yüzyıl Şâirlerinden Gülşenî-i Sarûhânî'nin Râz-nâme (Makâlât-ı Gülşenî) Adlı Eserinin Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul; Kulat, Özlem (2010). *Gülşenî Saruhanî Divanı ve Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ; Turan, S. (2013). *Gülşenî (Saruhanî)*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulseni-saruhani> (ET: 06.04.2024)

olabileceği göz ardı edilmemelidir. Eserin adının *Sa'd-nâme* olduğu sebab-i telif bölümünde de teyit edilmiştir (vr 3a).

Vezin Kullanımı

Vezinler ile ilgili farklılık da önemli görülmektedir. *Sa'd-nâme*'nin *Râz-nâme*'ye göre fazla olan ilk 326 beytinin tamamında *fe' ilâtün/mefâ' ilün/fe' ilün* vezni kullanılmıştır. Sonraki bölümlerde *fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/fâ' ilün* vezni kullanılırken "Tetimme-i Makâlât-ı Hazret-i Şeyh Gülşenî Kuddise Sırrahu Der-Tevhîd Gûyed" ile "Kaside-i Hem Berây-ı U" bölümlerinde *mef' ulü/fâ' ilâtü/mefâ' ilü/fâ' ilün*, "Hem Der-Na't Gûyed" başlıklı bölümde ise *fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün* vezni kullanılmıştır. *Râz-nâme*'de aynı vezinlerin olması aynı metin oldukları için doğaldır, *Sa'd-nâme*'de yer almayan ilk on sekiz beyitte eserin genelinde kullanılan *fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün* vezni kullanılmıştır.

Râz-nâme'de olmayan beyitlerin tamamında *fe' ilâtün/mefâ' ilün/fe' ilün* vezninin kullanılmış olması ve eserin diğer beyitlerinde bu veznin kullanılmayışı farklı bir özellik olarak dikkat çekmektedir. *Râz-nâme*'de olmayan bütün beyitlerde *fe' ilâtün/mefâ' ilün/fe' ilün* vezninin kullanılmış olması ve *Râz-nâme*'de yer alan hiçbir bölümde bu veznin kullanılmamış olması da *Sa'd-nâme*'de yer alan beyitlerin sonradan ilave olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

İbrahim Gülşenî'nin Mahlas Kullanımı

İbrahim Gülşenî eserlerinin önemli bir özelliği de şiiirlerinin mahlas beyitlerinde mürşidi Dede Ömer Rûşenî'ye kendi mahlası ile birlikte yer vermesidir. *Divân*'ında ve *Kidem-nâme* mesnevisinde bu durum görülmektedir:

İşitdüm Rûşenî'ye Gülşenî dir

Niçün kan içmeden gönül usanmaz (Avçın, 2021:503)

Her zamân bir Øâşikun çün devr ile devrânı var

Rûşenî'den Gülşenî uş devr-i devrân oldı gel (Avçın, 2021:889)

Rûşen kıla dîni Rûşenî'den

Ehline beyân-ı Gülşenî'den

Ger Ruşenî dimese bana bes

Hatm itmez idüm kesüb bu dem ses (Çalka, 2017: 151)

Sa'd-nâme/Râz-nâme'de ise şair Rûşenî mahlası olmadan sadece kendi mahlasına yer vermiştir.

Gülşenî bu pend-i rûh-efzâya gûş

Tutmaz illâ ol ki var zâtında hûş (Gülşenî, yazma: 45a; Yıldırım, 2007:236)

Bu durum *Sa'd-nâme*'nin İbrahim Gülşenî tarafından yazılmadığını söylemek için kesin bir delil olarak sayılmasa bile, eserin İbrahim Gülşenî'ye ait olduğuna dair görüşü oldukça zayıftır mahiyettedir.

Eserin Telif Tarihi

Sa'd-nâme'nin sonunda şu beyit geçmektedir:

Sāl-i hicret zād u sîn ü dāl idi

Ṭālî' -i 'ālem mübârek-fâl idi (Gülşenî, yazma: 45a)

Bu beytin ilk dizisinde eserin H. 864/M. 1459-1460 yılında yazıldığı açıkça bildirilmektedir. 1534'te vefat ettiği bilinen İbrahim Gülşenî bu tarihte hayatta mıydı bilinmemektedir. Hayatta olsa bile oldukça genç bir yaşta olacağı tahmin edilebilir. Gülşenî-i Saruhani ise bu tarihte yaşamaktadır ve 1483'ten sonra vefat etmiştir. Bu husus da eserin Gülşenî-i Saruhani tarafından yazılmış olma ihtimalini oldukça kuvvetlendirmektedir.

Eserin Sultan Mehmet'e İthafı

Eserin önemli özelliklerinden birisi de sunulduğu kişidir. *Sa'd-nâme*'de "Der-medh-i Pâdişâh-ı İslâm Sultân Mehemed Han" *Râz-nâme*'de ise "Der-Medh-i Pâdişâh-ı İslâm" başlığı ile yer alan bölümde eserin Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet'e ithaf edildiği belirtilmektedir:

Padişâh-ı pâk-zât u pâk-bîn

Zıll-ı Hak Sultân Mehemed pâk-dîn (Yıldırım, 2007:62)

İbrahim Gülşenî yukarıda hayat hikâyesinde de değinildiği gibi sadece Kanunî Sultan Süleyman döneminde İstanbul'a gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in Osmanlı coğrafyasında hüküm sürdüğü dönemde ise Safevî devletinde Uzun Hasan'ın yanındadır. Bu yıllarda kendisinin İstanbul ya da Anadolu'da bulunduğu dair herhangi bir bilgi ya da belge bulunmamaktadır. Dolayısı ile Fatih Sultan Mehmet'le karşılaşmış kendisini şiirinde methetmesi ve dahi Safevî devletinde Uzun Hasan'ın himayesinde iken şiirinde onu değil de Fatih Sultan Mehmet'i övmesi mümkün görünmemektedir.

Gülşenî-i Sarûhânî'nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamakla birlikte Fatih Sultan Mehmet'in şehzadelik yaptığı Manisa (Saruhan) vilayetinde bulunduğu ve Fatih devrinde yaşadığı Latîfî tarafından bildirilmektedir (Latîfî, 2018: 448). Fatih'ten sonra Osmanlı tahtına geçen II. Beyazıt'ın oğlunun ölümü üzerine yazdığı mersiye divanında bulunmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'da yaşadığı kesin olarak söylenemese bile İstanbul'un fethinden sonra oraya gitmiş olması muhtemeldir. Neticede Fatih Sultan Mehmet'e yakın olması ve şiirinde onu methetmiş olması kuvvetli ihtimaldir. Bu husus da eserin İbrahim Gülşenî değil de Gülşenî-i Saruhanî tarafından yazılmış olması ihtimalini güçlendirmektedir.

***Sa'd-nâme*'deki Tetimme Başlıkları**

Sa'd-nâme'de dikkati çeken diğer bir özellik tetimme başlıklarıdır. Tetimme lugatde "Bir şeyin noksanını ikmal eden veya ikmal için ilave olunan şey" (Şemseddin Sami, H. 1317: 379) anlamına gelmektedir ve nüshada iki farklı yerde kullanılmaktadır. İlki *Râz-nâme*'de yer almayan "Tetimme-i İbârât" bölümüdür. Diğeri de *Râz-nâme*'nin ilk başlığına tekabül eden bölümdür ki "Der-Tevhîd Güyed" başlığı ile kayıtlıdır. Bu bölüm *Sa'd-nâme*'de "Tetimme-i Makâlât-ı Hazret-i Şeyh Gülşenî Kuddise Sırrahu Der-Tevhîd Güyed" başlığı ile yazılmıştır. *Sa'd-nâme*'de ilgili bölüm başlığının "tetimme" olarak ifade edilmesi müstensihinin bu bölümü sonradan eklenmiş bir bölüm olarak değerlendirdiğine işaret etmektedir.

DEĞERLENDİRME

Kütüphane kayıtlarında Gülşenî'ye ait olarak gösterilen *Sa'd-nâme*, *Râz-nâme*, *Esrar-nâme* ya da *Pend-nâme* adlarıyla yer alan nüshaların aynı eserler oldukları yukarıdaki verilen bilgilerde ortaya konulmuştur.

İbrahim Gülşenî ve Gülşenî-i Sarûhânî aynı mahlası kullanan ve tasavvufi özellikleri ağır basan şairlerdir. İbrahim Gülşenî Diyarbakır'dan İran coğrafyasına gitmiş, Gülşenî-i Sarûhânî ise İran coğrafyasından Anadolu'ya gelmiştir. Dolayısı ile iki şair de iki bölgenin kültürüne ve dil özelliklerine hâkimdir. Bu özellik de iki şair arasında eserlerinin dil özelliklerinden yola çıkarak ayırım yapmayı güçleştirmektedir. *Sa'd-nâme* nüshasında ve *Râz-nâme*'nin *Esrâr-nâme* adı ile kaydedilmiş Bursa nüshasında eserin İbrahim Gülşenî'ye ait olduğunun iki başlıkta belirtilmesi önemli bir bilgidir. Bu bilgi eserin İbrahim Gülşenî'ye ait olma ihtimalini kuvvetlendirmekle birlikte ihtiyatlı da davranılmasında fayda vardır. Çünkü müstensihlerin hata yapmış ve Gülşenîleri karıştırmış olma ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekir. Bu müstensihlerin İbrahim Gülşenî'nin tarikatı vasıtasıyla Anadolu topraklarında yüzyıllar süren şöhreti, sempatisi ve tarikatının gücünün etkisiyle nüshada "Gülşenî" mahlasını gördükten sonra eseri İbrahim Gülşenî'ye mal etmiş olması ihtimal dâhilindedir.

Tetimme başlıkları ve vezin kullanımlarındaki farklılıklar *Râz-nâme* ile *Sa'd-nâme* arasında bir fark olduğunu da düşündürmektedir. *Râz-nâme*'nin içinde her ne kadar vezinlerde bir istikrar görülse de *Sa'd-nâme*'nin *Râz-nâme*'de bulunmayan 325 beytinde farklı bir vezin kullanılmış olması *Sa'd-nâme*'nin sonradan ilave edilmiş olabileceği düşüncesini de akla getirmektedir. Bir ihtimal de müellifin iki farklı metin oluşturmasıdır. Önce *Râz-nâme*'nin yazılmış, daha sonra bunun geliştirilerek *Sa'd-nâme* adıyla yeniden hazırlanmış olması da muhtemeldir. İbrahim Gülşenî'nin eserlerindeki önemli bir husus da mahlas kullanımında mürşidi Dede Ömer Rûşenî'nin mahlasına da yer vermesidir. Mevzubahis eserlerde bu kullanımının olmaması ona ait olma ihtimalini zayıflatmaktadır.

Eserin Sultan Mehmed'e ithaf edilmesi çok önemli bir veri sunmaktadır. Her iki eserde de bu bölümün bulunması ve Sultan Mehmed'in adının açıkça zikredilmesi eserin müellifi hakkında bize göre en önemli karineyi oluşturmaktadır. Elimizdeki bilgilere göre İbrahim Gülşenî'nin yaşadığı dönem itibarıyla Fatih Sultan Mehmet'e bir şiir sunma ihtimali yok denecek kadar azdır. Hem bu dönemde Acem diyarında bulunması hem de Uzun Hasan'a bağlılığı böyle bir ithafı mümkün kılmamaktadır. Diğer yandan Gülşenî-i Sarûhânî'nin yazdığı eseri Fatih Sultan Mehmet'e sunabilecek yakınlığa sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bu karineyi destekleyen bir veri de eserin telif tarihidir. 1459/1460'ta telif edildiği anlaşılan eseri Gülşenî-i Saruhani'nin yazmış olması daha makul görünmektedir. Çünkü 1483'ten sonra vefat eden şair o tarihte hayattadır ve muhtemelen eseri yazacak olgunluktadır. Hâlbuki İbrahim Gülşenî'nin doğum tarihi bilinmediğinden 1460'ta hayatta olup olmadığı da meçhuldür. Hayatta olsa bile oldukça genç olmalıdır. Nitekim 1534'te vefat ettiğinden mezkûr eseri yazdıktan sonra 74 yıl daha yaşamış olması gerekmektedir ki bu da bize pek makul görünmemektedir.

Eldeki veriler değerlendirildiğinde kanaatimizce *Râz-nâme* ya da *Sa'd-nâme* adı verilen eserin Gülşenî-i Sarûhânî'ye ait olduğunu söylemek daha mantıklı görünmektedir. Eserin adının *Sa'd-nâme* olması sebab-i telifte kayıtlı olduğu için makul olmalıdır. Ama iki farklı nüsha olup ilk yazılana *Râz-nâme*, ardından geliştirilerek yazılana *Sa'd-nâme* adının verilmiş olması da mümkündür.

Bundan sonra yapılacak bilimsel çalışmalar, ortaya çıkarılacak yeni nüshalar ışığında konu ile ilgili bilinmeyenler aydınlatılarak varsa hatalar doğruya, tahminler de gerçeğe dönüşecektir.

SONUÇ

İbrahim Gülşenî ve Gülşenî-i Saruhanî Türk edebiyatında tasavvufî özellikleri ile ön plana çıkan iki şâir olarak yer almışlardır. Kendilerine atfedilen *Râz-nâme* adlı eserlerden son dönem kaynaklarında bahsedilmiştir. Bununla birlikte bahsedilen eserlerin aynı eser olduğu bu çalışma ile ortaya konmuştur. *Sa'd-nâme* adlı eserin ortaya çıkışı ve bu eserin de ilk 325 beyti hariç *Râz-nâme* ile aynı eser olduğunun ortaya çıkması farklı bir belirsizliği ortaya çıkarmıştır. Yapılan inceleme neticesinde eserin adının *Sa'd-nâme*'de yer alan sebep-i telif bölümünde belirtildiği için *Sa'd-nâme* olması gerektiği; bununla birlikte bu iki eserin aynı müellif tarafından genişletilmiş olarak kaleme alınan bir eser olabileceği ya da *Râz-nâme*'nin müstensih tarafından eksik bir nüshadan çoğaltılan diğer nüshalar olabileceği kanaatine varılmıştır. Konu ile ilgili kesin bilgi ortaya daha çok nüshanın çıkması ve nüsha soyağaçlarının çıkarılması ile mümkün olacaktır.

Sa'd-nâme'de ve *Râz-nâme*'nin Bursa nüshasında başlıkta eserin müellifi İbrahim Gülşenî olarak belirtilmesine rağmen İbrahim Gülşenî'nin eserlerinde kendisi ile birlikte mürşidi Dede Ömer Rûşenî'ye de yer veriyor olması ve adı geçen eserde bu duruma rastlanmayışı eserin kendisine ait olabileme ihtimalini azaltmıştır. Ayrıca *Sa'd-nâme*'nin telif tarihinin Gülşenî-i Saruhani'nin hayatına daha uygun olması, eserin Sultan Mehmet'e ithaf edilmesi ve İbrahim Gülşenî tarafından böyle bir ithafın yapılamayacağı; diğer taraftan da Gülşenî-i Sarûhânî'nin bu ithaf için durumunun ve yakınlığının müsait olması eserin Gülşenî-i Sarûhânî'ye ait olduğu kanaatini oluşturmaktadır.

TRANSKRİPSİYONLU METİN

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kütüphanesi OE_Yz_0605/01 numarada kayıtlı *Sa'd-nâme* nüshasının başında yer alan ve *Râz-nâme* nüshalarında ve ilgili çalışmalarda bulunmayan 325 beyit aşağıdadır.

[vr. 1b]

SA'D-NÂME-İ SULTÂN İBRÂHİM GÜLŞENÎ NEVVERA 'LLAHU KABREHU⁴

[fe' ilâtün/mefâ' ilün/fe' ilün]

- 1 Aḥmeda 'llahu Ḥālîḳu'l-maḥlûḳ
Eşkera 'llahu Râzîḳu'l-merzûḳ
- 2 Cism ü cân-âferîn cihân-ârâ
Ḥikmet-âmûz-ı ' aḳl-ı her dânâ

⁴ Her ne kadar bu makalede *Sa'd-nâme*'nin İbrahim Gülşenî'ye değil Gülşenî-i Sarûhânî'ye ait olmasının daha kuvvetli bir ihtimal olduğu sonucuna ulaşılmışsa da elyazmasında eserin başlığında İbrahim Gülşenî adı olduğundan çeviri yazılı metindeki başlıkta bulunan isim de aynen yazılmak zorunda kalmıştır.

- 3 Kâtib-i hatt-ı harf-i kün fe-yekün⁵
Nâkış-ı naķş-ı enderün birün
- 4 'Aql irmez kemâline idrâk
İtdi bir emr-ile toķuz eflâk
- 5 Döşedi atlas-ı sipihri nuĥust
Ya' ni bî-sikke-i sitâre dürüst
- 6 Anuñ altında 'arşı itdi tamâm
Şâbitât-ı bürücü ķodi be-nâm
- 7 Ba' d ez-ân yidi çarĥ yidi nücüm
Eyledi âfitâb-veş ma' lüm
- 8 Çarĥuñ altında çâr erkânı
Âşikâr itdi emr-i Rabbânî
- 9 Âhiri âferîneş-i imkân
Ma' den oldı nebât-ile ĥayevân
- 10 Pes bulardan murâd insândur
Ten durur bu cihân u ol cândur
- 11 Güyiyâ bir dıraĥtdur 'âlem
Ol dıraĥtuñ yemişidür âdem
- 12 Gevher-i kâyinât âdemdür
Efđal-i mümkinât âdemdür

[vr. 2a]

DER-NA'T-I HAZRET-İ SEYYİDÜ'L-MÜRSELİN ŞALLA'LLAHU 'ALEYHİ VE SELLEM

- 13 Eşref-i âdemî Muĥammed'dür
Zübde-i kâyinât Aĥmed'dür
- 14 Ol durur mâ-ĥaşal dü 'âlemden
Ya' ni maķşüd olınan andan

⁵ "Ol, der, o da hemen oluverir." (Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân: 47).

- 15 Hergiz devrdür medâr-ı cihân
Gevher-i naqd âşikâr u nihân
16. Şâh-beyt-i cerîde-i hikmet
Nağş-ı tevķî⁶ -i nâme-i izzet
17. Sâye-i râyetinde kevn ü mekân
Oldı âsüde buldı emn ü emân

KALE'N-NEBİ 'ALEYHİ'-SELÂM KÜNTÜ NEBİYYİNA VE ÂDEMU BEYNE'L MÂ'İ VE'Ŧ-ŦİN⁶

18. Bu beşer âb u gilde idi nihân
Ki nebî olmuş idi ol sulţân
19. Şüreten gerçi ibni Âdem'dür
Lîk ma' nâda andan aqdemdür
20. Âfitâb-ı sipihr-i kurbıyyet
Mâh-ı çarh-ı celâlet ü hullet
21. Ŧur-ı Mûsâ vü tarz-ı Ŧür u kelâm
Uyhuda aña olıcaq ilhâm
22. Olmamışdur halîl-i hâş-ı harem
Ol Resûl idi kıble-i ' âlem
23. Didi şânında Hâq anuñ *levlāk*⁷
Şems-i burc-ı celâl idi eflāk
24. Dem-i ' İsi'de yog-iken te'sîr
Rûh-bağş idi ol beşir ü nezîr
25. Olsun aña vü âline her dem
Cân u dilden selâm-ı ' İsi-dem

⁶ "Âdem, ruh ile beden arasındayken ben peygamberdim." (Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*: 129.)

⁷ "Sen olmasaydın" (sen olmasaydın (ey Muhammed) felekleri yaratmazdım.) (Yılmaz: 456).

[vr. 2b]

İ' RÂZ KERDEN EZ-DÜNYÂ VE MÂ-FİHÂ VE RÛY BE-DERGÂH-I HÂK GİRİFTEN

26. Ey dil uşanmaduñ bu ' âlemden
Nice dem-beste olasin ğamdan
27. Vaqtidür kend' öziñi fikr idesin
Ehl-i diller tarîkine gidesin
28. Kıo cihân fikrini hayâlâtın
Hâşıl it ehl-i dil kemâlâtın
29. Ne umarsın bu dâr-ı süfliden
Çünkü geldüñ maķâm-ı ' ulvîden
30. Vaţan-ı aşlı murâd idüben
Ma' rifet tüşesini zâd idüben
31. Bâr-ı dünyâ-yı bî-vefâyı kıo
Ki cefâdur bulara ' âdet ü hû
32. Bî-vefâdur cihân gibi yâri
Yâr idinme özüñe aĝyârı
33. Yiter ol ' ayş-ı dünyeye meşĝül
Ecel arduñcadur haberdâr ol
34. Niçe bir nefse olasin tâbî'
Kılasın ' ömr naķdini zâyî'
35. Hâzır ol kim bu çarķ-ı merdüm-h'âr
Nice cân-ı ' azîzi eyledi h'âr
36. Ejder-i çarķ çünkim urur dem
Şikem-i hâkî pür olur âdem
37. Ğaflet uyķusını kıo bîdâr ol
Nefs-i şüma yiter hevâ-dâr ol

DER-ŞİFAT-I ŞEB VE MÜTEHAYYİR ŞUDEN-İ .....⁸ HOD SEBEB-İ TE'LİF-İ KİTÂB

38. Şol zamân kim ğazâl-ı çarh-ı cihân
Murg-zâr-ı felekden oldı revân
- [vr. 3a]
39. Sebze-zâr-ı sipihr-i tâze vü ter
Lâle bitirdi gitdi nilüfer
40. Şaldı dinâr kîse-i gerdün
Âşikâr oldı lü'lü'-i meknün
41. Keştî-i mihr oldı çün ğarç-âb
Baħr-ı Nil'i pür oldı dürr-i hoş-âb
42. Gizledi mâh çehresin ħurşid
Âşikâr oldı 'ârız-ı Nâhîd
43. Şa' r-ı Şi' râ'ya şâne urdı cihân
Kır-gün oldı çehre-i devrân
44. ' Âlem olmışdı ğayrıdan ħâlî
Sa' d idi devr-i Müşteri-fâli
45. Mâh düzmiş idi ' ayş-ı ħâşü'l-ħâş
Çarĥa girmişdi Zühre-i raĥķâş
46. Bu temâşâya cân u dil ħayrân
' Aĥl mânend-i çarĥ ser-gerdân
47. Bâşıra ħîre sami' a sâkin
Baħr-ı ħayretde zâhir ü bâtın
48. Hâtib-i ğayb nâ-geh itdi ħiţâb
Ki dem-i şıdķ-ı şubĥdur der-yâb
49. Güş-ı cân ol ħiţâbı güş itdi
Ĥün-ı dil baħr gibi cüş itdi

⁸ Sayfa yırtılmış olduğu için metin okunamamıştır.

50. Kaşd itdüm naqqāle der-hāl
Geldi ve'ş-Şems zî-mübârek fāl
51. Sâ' at-i Haq hüceste vü hurrem
Hamdü li'llah hoş u hümayün dem
52. Fâl-i ferhunde tâli' -i mes' üd
Evveli hamd ü âhiri maħmüd
53. Ol feraħdan bu nâmeye bünyād
Eyledüm *Sa'd-nâme* virem ad
54. Āyet ü hem hadîṣ-i Peyğamber
Derc itdüm ki ola dürc-i güher
55. Süħan-ı hâş u hikmet-i hükemā
Ki ola qalbe küt u ruħa gıda

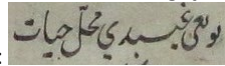
[vr. 3b]

HEL ETĀ 'ALE'L-İNSĀNĪ HİNUN MİNE'D-DEHRĪ LEM YEKUN ŞEY'EN MEZKŪRĀ⁹

56. Şol zamān kim vücūda sırr-ı 'adem
Perde olmuşdı yoğidi 'ālem
57. İnzivā-yı 'ademde her mevcūd
Güşe-gir itdi bulmamışdı vücūd
58. Yoğidi kāyinātdan āşār
Gerdiş-i devr ü nokta-yı pergār
59. .... ğaybdı maħall-i ħayāt¹⁰
Bulmamışdı vücūd resm-i memāt
60. Çarħ-ı divār u kevkeb-i seyyār
Sâ' at ü sāl ü māh u leyl ü nehār

⁹ "İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti." (Kur'ân-ı Kerîm, İnsân: 1).

¹⁰ İlk kelime tam olarak okunamamıştır. Yazmada mısra şu şekildedir:

61. Kırb u bu' d u rüsüm u hecr ü vişâl
Râhat u miĥnet ü sürür u melâl
62. Yoğidi nâm-ı şâkir ü meşkür
Zıkr olınmazdı zâkir ü mezkür
63. Âdem ü 'unşur u nebât u cemât
Bulmamışdı vücüd kevn ü fesâd

**ĶALA'LLÂHU TE'ÂLÂ KÜNTÜ KENZEN MAĤFİYYEN FE AĤBEBTÜ EN U'REFE FE ĤALEĶTÜ'L-
ĤALĶA¹¹**

64. Kâr-sâz-ı ezel Ĥakîm-i ebed
Lâ-yezâl ü Ķadîm ü Ferd ü Şamed
65. Diledi zâhir ola genc-i vücüd
Eyledi ĥalk-ı 'âlemi mevcüd
66. Âdemi kıldı maĥrem-i esrâr
Menba' -ı luĥf u mażhar-ı envâr
67. Vây aña ki murâd-ı nefse uya
Ĥaĥ te'âlâ buyurduğını ĥoya
68. Yâd it şol günü ki ĥalk-ı cihân
Ola ĥayrân u denk ü sergerdân
69. İremez bendenüñ mükâfâtı
Râhat u miĥneti vü âfâtı
70. Âteş-i düzaĥ olıcaĥ pür-cüş
Hüş-mend-i cihân ola medhüş
71. Ne zer işşi kıla ne mâl ü ne câh
Yüz ura ĥâl-i 'acze bende vü şâh
72. Oĥuya çün 'uşât ĥaĥı-ı varaĥ
Şerm nârından ola ĥarĥ-ı 'araĥ

[vr. 4a]

41

¹¹ Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim ve bunun için (beni bilmeleri için) varlıkları yarattım. (Yılmaz: 396).

73. 'İzzet anuñdurur ki yevm-i 'azîm
'Ameli şâlih ola qalbi selîm
74. Nâmesi yüzi gibi ağ ola
Haq katında hisâbı şağ ola
75. Aña kim ire luţf Mevlâ'dan
Sâyebân ola 'arş-ı a' ladan
76. Yâ Rab ol dem qalavüz [biz] 'âciz
Ola mecmû' -ı râzımız bâriz
77. Dâmen-i 'afvuñ-ile mestûr it
Qalb-i vîrânumuzı ma' mûr it
78. Bizi anlardan it rûz-ı kıyâm
Yiri fazluñdan ola dâr-ı selâm
79. Fażl senden kerem senüñ zinhâr
*Ve kınâ Rabbenâ 'azâbe'n-nâr*¹²
80. Bunda vü anda sen 'inâyet kııl
Toğrı yol varmağa hidâyet kııl

QALA'LLÂHU TEBÂREKE VE TE'ÂLÂ İHDİNÂ'Ş-ŞİRÂTA'L-MUSTAQİM [vr. 4b] ŞİRÂTA'L-LEZİNE
EN'AMTE 'ALEYHİM³

81. Ey kamu hâle vâkıf u bînâ
Saña sırr-ı derûn-ı cân peydâ
82. Mâ-verâ-yı sipihr verâ-yı nücüm
'İlmüñe âfitâb-veş ma' lüm
83. Hâl-i her şey'e ittilâ' uñ var
Gaybdânsın u ittilâ' uñ var

¹² Rabbimiz, bizi ateşin azabından korusun. (Kur'ân-ı Kerîm, Bakara: 201).

¹³ Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet (Kur'ân-ı Kerîm, Fâtîha: 6-7).

84. Hâtırâ gelmedin hayâl-i daķık
Saña ma' lümdür nedür taķķık
85. Varmadın fikre ey hürde-şinās
Sen bilürsün ne kim iderse kıyās
86. Tğrı yola bize sen ol Hādī
Eylemez nef' ğayruñ irşadı
87. Bizi anlardan it ki vaķt-i su'āl
Yine fażluñ cevāb ide fi'l-hāl
88. Ğayrı mağzūb olan cemā' atden
Eyle kim kısmet ola raħmetden
89. Kāvı-i ğümrahdan ırağ eyle
Kālbümüz ğastasını şağ eyle
90. Āħiret zevķi ile dil-şād it
Bend-i dām-ı cihāndan āzād it
91. Nefs elinde bizi zebūn itme
'Aķlumuz himmetini dūn itme
92. Bize kendü 'uyūbumuz ğöster
Ğayrı 'aybından ola kaķ' -ı nażar
93. Kendüzümüze olavüz meşğūl
Tā ki bundan iletmeye merğūl
94. Gereği gibi rāst it rāhı
Fikrümüz kec-rev eyleme vāhī
95. Her mükedder dile şafā senden
'Aķl u cān ğözine ziyā senden
96. İstiķāmetde dut tefekkürümüz
Müstaķīm ola tā tedebbürümüz

[vr. 5a]

ĞĀLE'N-NEBĪ 'ALEYHĪ'S-SELĀM LĀ-'ĪBĀDETE KE'T-TEFEKKÜRĪ¹⁴

97. Şöyle buyurdı Seyyid-i 'Ālem
Şāh-ı Yeşrib İmām-ı Beyt-i Harem
98. Ki tefekkür olursa hikmetden
Yegdurur cümle-i 'ibādetden
99. 'İtiqād-ı dürüst ü re'y-i şavāb
Āsumān-ı dile olur .....¹⁵
100. Fikr-i ālā-yı Hāq'durur vācib
Ġayrı maġlūb .....
101. Ġayrın her gönül k'ola hālī
Fik.....
102. Ol gönül fik.....
.....¹⁶
103. ....
.....
104. ....
.....
105. ....
.....
106. ....
.....
107. ....
.....
108. ....

¹⁴ Tefekkür gibi bir ibadet yoktur. (Yılmaz, 408).

¹⁵ Bu varak eğik bir şekilde yırtılmış veya silik olduğundan 98. beyitten sonra okunamayan kısımlar vardır.

¹⁶ Bu beyitten sonra gelen kısım tamamen yırtık/silik olduğundan hiç görülememekte ve okunamamaktadır. Her sayfada standart 15 satır bulunduğuundan burada eksik, toplam 6 beyit olduğu ortaya çıkmaktadır.

[vr. 5b]

109. Şol tefekkürde ola fikr-i taleb
Oldurur vuşlat-ı murāda sebeb
110. İ' tiķād-ile her ki cūyādur
Gün olur la' l ü deryādur

ĶĀLE'N-NEBİ ' ALEYHİ'S-SELĀM MEN ŦALEBE VE CEDDE VECEDÉ¹⁷

111. Ey gönül her nefes talebkār ol
Ŧaleb itmekde cüst ü ' ayyār ol
112. İrdügünj menzili maķām itme
Murğ-ı cāna hevāyı dām itme
113. Aldamasun seni hevā vü heves
Şāh-bāz-ı cihānsın olma meges
114. ....nihāyetsiz¹⁸
Varamaz baħr olsa himmetsüz
115. .... ü bāl
Himmet ehlinedür cihān pāmāl
116. ....
Sa' y it tā irince vaķt-i ecel
117. ....
..... kı l mā-fi'l-bāl
118. ....
.....
119. ....
.....

¹⁷ Bir şeyi çok isteyen ve onun için çabalayan, istediğini elde eder.

¹⁸ Bu varak eğik şekilde yırtık/silik olduğu için bu beyitten itibaren gelen 4 beytin sadece sonları okunmaktadır. Sayfanın en alt kısmında bulunması gereken 5 beyit ise hiç görülmektedir. Sayfalardaki satır sayısı sabit olduğundan eksik olduğu net olarak anlaşılan bu kısımlar sıra noktalarla gösterilmiştir.

120. ....
.....

121. ....
.....

122. ....
.....

[vr 6a]

123. ʿÂlim oldur ki nefy ide ğayrı

ʿAyn-ı işbât-ı Hâk ola seyri

124. ʿİlm kim kibr ü ʿucb ide hâşıl

İki ʿâlemde fâsid ü kâhil

125. ʿUcb İblîs'i eyledi merdûd

İtmedi ʿucba ʿilm ü dâniş sūd¹⁹

ÇÂLE EMİRÜ'L-MÜ'İNİN ʿALİ KERREMA'LLÂHU VECHEHU EVHÂŞE'L-VAHŞETE'L-ʿACEBE²⁰

126. Ey dil ü cân vücûda eyle nâzar

Ger nâzar ʿibret-ile olsa ne zâr

127. Gör neden oldı aşl-ı hâne-i ten

Çalma zulmetde fikr kııl rüşen

128. Gördi bînâdan ol ki bînâdur

Zerre-i hâk ü çatre-i mâdur

129. Çatrenüñ tâ vücûdı var ola

Zerre ne deñlü pâyidâr ola

130. İ' tidâl-ile şan'at-ı üstâd

Bir niçe dem ki gösterür âbâd

¹⁹ Mısra sonundaki "Øilm ü dâniş sūd", yazmada "Øilm-i dâniş ü sūd" şeklindedir. Ancak bu ifade anlamca metne uymamaktadır.

²⁰ Yalnızlığın en perişanı kibirdir.

131. Müddet-i ʿömr ü mühlet-i eyyâm
.....²¹

132. Nefs mağrūr olur hayâtına
Aşlı yok ʿömrinüñ şebâtına

133. Fikr-i fâsidine hayâlâtı
Şarf-i kibr ü gurūr-ı hâlâtı

134. Aña kim kibr-i ʿucb ʿâdetdür
Kısm-ı İblîs-vâr laʿnetdür

135. Muʿcibe ʿucb oldı hemîn bâb
ʿAql u cānınadur ʿiķāl-i ʿitâb

136. Nazar-ı kibr kibriyâdandur
Göremez mihri dide-i bî-nūr

[vr. 6b]

137. Kibr bahrine garķ zerre-i hāk
Āfitâbı kaçan ider idrāk

138. Naķş-ı şüretde vâlih ü hayrân
Cismdür mürde cān-ı bî-cānân

139. Çün göyinür özi gözine hazîn
Nitekim baķsa görünür hod-bîn

140. ʿUcb nâ-hoş-terîn-i ʿâdetdür
Hâşıl-ı ehl-i ʿucb laʿnetdür

141. ʿUcb merdüddür dü ʿâlemde
Hâşe li'llah ki ola âdemde

*MİN-TEVĀZUʿLLĀHİ REFEʿAʿLLĀHİ TEʿĀLĀ*²²

142. ʿUcbı ķo meskenetden âgâh ol
Yola gel yaʿnî hāk-i dergâh ol

²¹ Mısra nüshada eksiktir.

²² Kim Allah'a karşı alçakgönüllü olursa, Cenab-ı Hak onu yüceltir. (Taberanî, *El-Muʿcemu'l-Kebir*: 7/354).

143. Meskenet ehli'dür bülend-ahter
Pâyimâl olınsa döner server
144. Hâk olan oldu maẓhar-ı külli
Görinür anda 'ulvî vü süflî
145. Her kim ola tevâzu' a tâbî'
Cümle ef'âline ola nâfî'
146. Kimde k'ola tevâzû' âşârı
Berķ urur mihr-vâr envârı
147. Kâhil olma tevâzu' a zinhâr
Ki tevâzu' da câh-ı 'izzet var
148. Dem-be-dem âfitâb-ı çarḥ-ı serîr
Yüz yire urduğıyçün oldu münîr
149. Meskenetden cebîn-i mehde ğubâr
Var olursa n'ola mihr-âşâr
150. Bî-tevâzu' olunmadı 'izzet
Nice maḥdûm olına bî-ḥidmet
- [vr. 7a]
151. Meskenet bâbına olan dâḥil
Beyt-i raḥmetde idinür menzil
152. Her ki tâc-ı tevâzu' a lâyıķ
Oldı sulṭân-ı vaķtdür b'âyıú
153. Hâkdansın çün ey ben[i] âdem
Hâk-veş meskenetden urğıl dem
154. Her ki İblîs-vâr serkeşdür
Aşlı ma' lümdür ki âteşdür
155. Meskenet mülkine olan mâlik
Oldı râh-ı sa'âdete sâlik

156. Meskenetden kuşandı çarğ-ı kemer
Anuñ içündürür bülend-ağter
157. Pest-i pîrâne ham-cebîn ber-hâk
Meskenet gösterür bize eflâk
158. Mesken-i meskenetde emn ü emân
Sâkin olan vücûda buldı hemân
159. Sırr-ı faqr aña gösterür didâr
Ki kıla meskenet evinde qarâr

ĶĀLE'N-NEBİ 'ALEYHİ'S-SELĀM *EL-FAĶRU FAĶR*²³

160. Āsumân-ı nübüvvetüñ mâhı
Dünye vü âhîret şehen-şâhı
161. Muştafâ ber-güzîde-i 'âlem
Ekrem ü efđal ü benî âdem
162. İhtiyâr itdi faqrı ol muhtâr
Oldı pes faqr-ı mu' ciz-i ahyâr
163. Kenz-i faqr-ile her kim oldı ğanî
Genc-i Ķârün'dan oldı müstağnî
164. Faqr şeh-bâzıdur hümâyün-dem
Himmet-i şayddur iki 'âlem
165. Şâhib-i faqr olan faqrî-mizâc
Ķayr-ı Hâk' a degüldürür muhtâc
166. Faqrıla şol gönül ki yâr oldı
İki 'âlemde ihtiyâr oldı
167. Ķat' iden kendüyi 'alâyıqdan
Bî-tevaqqu' olur hâlâyıqdan

[vr. 7b]

²³ Yoksulluk övüncümdür. (Yılmaz: 153)

168. Faqr albine virür istiġnâ
Hâşıl olur tecerrüdünde ġinâ
169. Alem-i faqr-ile olan meşhür
Pâdişehdür muzaffer ü manşür
170. Tâc-ı faqr-ile her ki serverdür
İki alem aña musahhardur
171. Sırr-ı faqr aña kim muayyen ola
Zâhir ü bâtını müzeyyen ola
172. Her ki yol bula faqr küncine
Mâr olur cümle mâl gencine
173. Faqr ehli derûnidur rûşen
Zâhiri hâr u bâtını gülşen
174. Zâhiri faqr-ile olur virân
Bâtını genc-iledür âbâdan
175. Reh-rev-i faqra atlâs-ı gerdün
Pây-ı tâb idi olmasa ger dün
176. Kemterin tekye-gâhı arş-ı azîm
Pâyimâl-i bihişt-i nâz u naîm
177. Bî-ama âcil ile âcilden
Şâkirüz faqra cândan u dilden
178. Ol ki faqr-ile ehl-i himmetdür
Şıd-ile şâkin-i anâ atdür
179. Her kim ola anâ at-ile enîs
Aldamaz anı hırşla İblîs
- [vr. 8a]
180. Bî-anâ at vücüd-ı zâyî dür
Er durur ol ki merd-i ânî dür

181. Anda k'ola anā' at āsārı
Şubh-ı rüşen olur şeb-i târı
182. Tam' üç harfdür tehî e şikem
Sîr olmaz gürisnedür her dem
183. Ehlini kendüzini eyler ac
Dünya mâlın bulursa ol muhtâc
184. Her kim ola anā' ate meşgûl
Vaqtine gûl-ı hırş bulmadı yol
185. Hây-ı hırş oldu hîleye müştak
Râsıdur rây-ı rübûdan muţlak
186. Şadı şad fitneden 'ibâretdür
Añla bu remzi hoş işâretdür
187. Ger anā' atden olasin āgâh
Hırşdan cânuñ ide istikrah
188. Lîk hırşuñ bir adı az durur
Aña kim hem-dem olsa azdurur
189. Genc-i künc-i bea anā' atdür
Kâmkâr aña kim şınā' atdür
190. âni' olan serâ-yı 'izzetde
Bî-anā' at berâ-yı zilletde
191. Pes şadef-vâr âni' olan dil
Ma' rifet dürrine olur menzil
192. Hırşı ağızı anuñ ki ola açık
'Âlemüñ ni' metiyle olmaz tok
193. Tüşe-i ehl-i dil anā' atdür
Bî-anā' at naşîb miñnetdür

194. Ğâfil olma kıanâ' ate zinhâr
Ki budur cadde-i ulü'l-ibrâr
- [vr. 8b]
195. Tâmi' -i bi-ğayâ vü pür-tezvîr
Hâşıldur nedâmet ü teşvîr
196. Kıalb kim bi-ğased ola kıâni'
Rağmet-i fazl-ı Hâkıı'adur câmi'
197. Cânı yidürme âteş-i ğasede
Câme ile kıanâ' ati cesede

ĞÂLE'N-NEBİ ' ALEYHİ'S-SELÂM EL-ĞASÛD LÂ-YESÛD ŞİDKUN²⁴

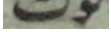
198. Ğased âteş-durur dil ü cân-süz
Eridür cism-i ğâsidi şeb u rüz
199. Renc-i cåndur belâ-yı nâr-ı cesed
Pür ta' abdur derün-ı ehl-i ğased
200. Tañrı virdüğine degül kıâni'
Ğayrı derdinde ' ömrdür zâyî'
201. Dileseñ kıalb-i pâk pâlûde
Cânı itme ğasedden âlûde
202. Ğastedür kıalbi ğâsidüñ her dem
Cânna derd ü miğnet oldu ni' am
203. Dâm-ı ğamda-durur dil-i ğussâd
Şanma kim tâ-ebed ola âbâd
204. Yir içinden nitteki cirm-i şecer
Bâğını bi-ğuzûr u zîr u zeber
205. Ğased İblis'i eyledi randa
Bi-devâ derd-mende dermânde

²⁴ Haset edenin rahatı yoktur. (Dölek, 2002: 71) (Şidkun kelimesi yazmada geçmekle beraber hadis kaynaklarında bulunmamaktadır.)

206. Dāğdur sīnede ḥased-i mīḥi
Kederinden ço pür-bela mīḥi
207. Ḥased eyler vücūdı fersūde
Bī-ḥased her dem olur āsūde
208. Ğıll u ğışdur ḥasedden ol ḥālī
Tā ki keşf ola ehl-i dil ḥālī
- [vr. 9a]
209. Çün ḥased oldı derd-i bī-dermān
Ne ilāc eyledi ṭabīb-i cihān
210. Bī-şafādur ḥasūd -ı ḳalb-i siyāh
Fāsīd endīşesi vü fikri tebāh
211. Bü'l-‘ aceb kārduḥ ḥased kārı
Kimseye ḳısmet itmesün Bārī
212. Mevzī‘-i kīnedür derūn-ı ḥasūd
Dergeh-i Ḥaḳḳ u ḥaḳḳda merdūd
213. Dileḡüz kim ḥasūd ola helāk
Ki helāk olmayınca olmaz pāk
214. Derd-ile çünki eyleye rıḫlet
Kendü bulur şeḳāvesüz rāḫat
215. Yüz odıdur ḥased odı el-ḫaḳ
Olmayınca olur mı ḳurtılmaḳ
216. Böyle dimiş Resūl-i ḥāş-keḻām
‘İzzet ü ululıḳ ḥasūda ḫarām
217. Ey ḥased odına yaḳılan dil
Āteş-i düzaḫı iden mezil
218. Bu söze bir meşel işit benden
Cāndan ur ḡüşı söze ne tenden

HİKÂYET

219. Bir kişi var idi sa' âdetlü
Her dem işinde hayr niyyetlü
220. Aña koñşıydı bir faqîrû'l-hâl
Kılllet olmışdı kısmet-i meh ü sâl
221. Lîk bu devlet ıssı ehl-i kerem
Eksük itmezdi aña [luţf]-ı ni' am²⁵
222. Ekl ü şürb ü cemî' -i esbâbı
Şey'i li'llâh cümle-i bâbı
- [vr. 9b]
223. Bu uludan olur iken hâşıl
Hased iltürdi fikret-i bâtı
224. Nâ-sipâs idi yidüğine müdâm
Ne du' â eyleñ[iz] didi düşnâm
225. Oldı İblîse ol kişi ma' lüm
Bildi kim kendi işi de şüm
226. Kendüzin zâhidâne düzdi meger
Ki derünından anuñ ala haber
227. Ya' nî itmege tecrübe anı
Geldi bir gice oldı mihmânı
228. Ol kerem ıssı [luţf] u ni' metden²⁶
Yine gönderdi hayr niyyetden
229. Yidi ni' met götürdi el zâhid
Oldı resm-i du' âyiçün kâşid

²⁵ “luţf” kelimesi yazmada şeklinde yazılmıştır.

²⁶ “luţf” kelimesi yazmada şeklinde yazılmıştır.

230. Deñeyü ol hasûdı bu mekkâr
İtdi hayli du‘âyı hoş tekrâr
231. Pes taħammül idemeyüp nâ-dân
Didi ey yüzi utlu hoş miħmân
232. İtme zinhâr aña hayr du‘â
Dile kim ni‘met ıssı ola hebâ
233. Didi İblis aña ki ey nâ-dân
Ol ölicecek olur saña noşân
234. Eksilür rızuñ u olursın aç
Çün seni itdi Hâ aña muħtâc
235. Didi ben öldüğüm için yime ğam
Dile anuñ vücûdı k’ola ‘adem
236. Didi İblis aña ey murdâr
Tañrı senden benüm gibi bî-zâr
237. Böyle didi revân u ğayb oldu
Hâsedî gör ki nice ‘ayb oldu
- [vr. 10a]
238. Var-ise sende bu nişâne-i şüm
Terkine ceħd eyle ey maħdüm
239. Eyü aşd it eyülere öykün
Ki budur al-ı fal-ı bâb-ı süħan

ALE’N-NEBİ ‘ALEYHİ’S-SELÂM EDEBU’L-MER’İ HAYRUN MİN ZEHEBİH²⁷

240. Buyurur ber-ğüzide-i ‘âlem
Muştafâ zübde-i benî âdem
241. Her ki bir nefse intisâb ider
Anı albinde intiħâb ider

²⁷ Kişinin edebi, altınından daha hayırlıdır. (Hadis kaynaklarında tespit edilemedi)

242. Bâṭın elvânı görünür zâhir
Bâṭını pâk-dil durur tâhir
243. Şûret ü sîretüni pâk eyle
Güm olur resm-i cân bâk ile
244. Şâf olur şuffe-i şafâda muḳîm
K'ola me'vâ riyâz-ı bâğ-ı na'îm
245. Ger dilerseñ kim olasın maḳbûl
Selef-i aşfiyâya peyrev ol
246. Bularuñ itdüdin ḥayâl eyle
‘Amelüñ bunlara mişâl eyle
247. Ḳaşduñ olsun ki ‘ind-i Rabb-i Vedüd
Ehl-i dillerden olasın ma‘düd
248. Terk idegör zemîme aḥlâkı
Tâ ki ḥulḳ ola ḥulḳ-ı Ḥallâḳ'ı
249. Cennet-i naḳdi oldı ‘âdet-i hoş
Fi‘l-i beddür cehennem ü âteş
250. Niceden yegdürür ḥasen olmaḳ
Güle nisbet degül diken olmaḳ
251. Bâğ-ı tenden ḳopar feşil ḥârın
Göresin tâ ki ḳuds-i gülzârın
- [vr. 10b]
252. Nisbet itme özüñi her dūna
Beñzemez merd-i pâk me'būna
253. Budur âyîn-i resm-i ehl-i kemâl
Kim ola pâk-ṭab‘ u pâk-ḥışâl
254. Şol ṭabī‘ atde k'ola ‘âdet-i deşt
Dūzaḥidür degüldür ehl-i bihişt

255. Ey hoşā cān ki ola hūlķı ħasen
Zāhiri nūr u bātnı rüşen
256. Edeb-i hūlķdur kemāl-i vücūd²⁸
Devlet ol cāna kim budur maķşūd

ĶĀLE’N-NEBĪ ‘ALEYHĪ’S-SELĀM MEN TEŞEBBEHE BĪ-ĶAVMĪN FE-HUVE MĪNHUM²⁹

257. Ādemī ki laţif-i gevherdür
Dü cihānda ‘aziz ü serverdür
258. Ķadri ‘ālī vü kıymeti efzūn
Ĥāk-i rāhına yüz sürer gerdūn
259. Dü cihānda murād olan zātı
Ṭal‘at-ı ‘ayn-ı zāt-ı mir’ātı
260. Bu kemāl-i şerifde k’ādemdür
Kendüden gāfil olduđı kemdür
261. Zerr için naķd-i ‘ömri ħarc eyler
Defterine ħabābı derc eyler
262. Ĥāşıl itmege sımle zehebi
Yüz şuyını dökü koyup edebi
263. Fażl arzūsına olur meşğul
Ĥāyin ü ħāyif ü zālüm-ı cehül
264. Ala bilmez çü ħalb-i sādedürür
Zehebinden edeb ziyādedürür

TETİMME-İ EBYĀT

265. Bī-edeblik nişān-ı zilletdür
Bā-edeb ol ki faħr u ‘izzetdür

²⁸ 256. beyitten 284. beyte kadar olan bölüm varak 10b ve 11a’da derkenarda kayıtlıdır. Anlam bütünlüğü ve derkenardaki bilgilerden hareketle bu bölümün müstensih tarafından yazımı gözden kaçırıldıktan sonra fark edilerek derkenara kaydedilmiş ana metne bağlı bölüm olduğu tespit edildiğinden asıl metne eklenmiştir.

²⁹ Bir kavme benzeyen kimse, onlardan olur. (Yılmaz: 535).

266. Fer'-i imândan oldu aşl-ı edeb
Pes müselmân revâdur itse taleb
267. Edeb [ü] fazl baḥş u dîn-ârâ
Ehlin eyler 'azîz ü kâm-revâ
268. 'Âdet-i ḥayrdur ḥûbdur bap
İhtiyâr oldu şâhibü'l-âdâb
269. Edeb ehli eger ola 'ârî
Edebidür libâs-ı settârı
270. Lîk taḥkîkdür bu söz ey cân
Bî-edeb şad libâs ile 'üryân
271. Yol u erkân erenlerine ki var
Rûkn-i a'zamdurur edeb ey yâr
272. Kaḅı başda k'ola edeb külehi
Kışver-i fazluñ oldu pâdişehi
273. Edeb erkân ki kâr ehлідurur
Bî-edeblik rûsûm-ı cehldurur
274. Edeb ehline tâbî' ol zinhâr
K'olasın rütbet-ile berḥur-dâr
275. Luṭf-ı Ḥaḅ'dandurur edeb meşhûr
Bî-edeb luṭf-ı Ḥaḅ'dan olur dûr
276. Kimde kim var 'aḅl ola kâmil
Bî-edebden ider edeb ḥâşıl

ḤİKÂYET

277. Şâh-ı merdân 'Aliyy-i zü'l-efḍâl
K'oldı zâtında cem'-i cümle ḥışâl

278. Edeb ehlidür ol kerem-kānī
Edeb olmuşdı cism ü ol kānı
279. Didiler yā emīr di ki ‘aceb
Neden oldu saña bu fażl-ı edeb
280. Didi kim bī-edebden öğrendüm
Baña pend itdi bī-edeb merdüm
281. Didiler bī-edebden ey ‘ākıl
Edebi nice eyledün hāşıl
282. Didi her işi ki bī-edeb itdi
Halkdan tođru töhmet işitdi
283. Ben görüp ol ʔarīki terk itdüm
Her ‘amelde hilāfete yitdüm
284. Hüs ü hulq u edeb kılan hāşıl
‘İzzet ü baht ehlidür ‘ākıl
285. Ğayrıdan pend iden kişi hāşıl
Raħmet [ü] fażl-ı Hakk’adur kâbil
286. Kendü hālinde olur ehl-i hayā
‘Ayn-ı işlāh ider hüner-cüyā
287. Naş u ‘aybına olanuñ nazarı
Pes kemālinedür kamu hüneri

KALE’N-NEBİ ‘ALEYHİ’S-SELĀM MEN ABŞARA ‘AYBE NEFSEHİ ŞUĞİLE ‘AN ‘AYBİ ĞAYRİHİ³⁰

288. Edeb ehline setr ‘ādetdür
Setr-i ‘ayb eylemek mürüvveddür
289. Setr-i ‘ayb ile ey hüner-perver
Ki budur ehl-i dil olana hüner

³⁰ Kendi kusurlarını gören başkalarının kusurlarından uzaklaşır. (Münâvî, 1/ 272 (419))

290. Mültefit olma 'aybına ğayruñ
Kim ola kendü 'aybına yeteruñ
291. Şıfat-ı setr oldu settârî
Devlet anuñ ki setrdür kârî
292. Kendü 'aybına her ki vâkıfdur
Ol hüner-perver ehl ü 'ârifdür
293. Göremez kendü 'aybını câhil
Gözedür ğayr 'aybını ğâfil
- [vr. 11a]
294. Kendü 'aybını gören ehl-i hüner
Ğayrı 'aybından itdi kaç'-ı nazâr
295. Bir eygünüñ gözinde görür çüb
Kendü gözinde milden maħcüb³¹
296. Cânı rencür u halk rencide
'Ādet-i hüyî nâ-pesendide
297. Sireti dîv ü şüreti âdem
Kaşdı âzâr-ı halkdur her dem
298. Şâd olur halkı idicek ğamgîn
Şıfat u sireti racim-i la'în
299. Vaşmet-i hulķı cüst ü cü eyler
Birine biñ daħı katar söyler
300. Bî-günâh incidür dil ü cânı
Bunı bilmez ki şeyndür şanı
301. Zâhir ü bâtını harâb u yebâb
İki 'âlemde müsteħaķķ-ı 'azâb

³¹ İlk mısradâ "gözinde" kelimesinde vezin bozulmaktadır. İkinci mısradâ veznin doğru çıkması için de "mil" kelimesinin medli okunması gerekmektedir.

302. Dirliđi halka zecr ü miĥnetdür
Elemi ‘ ayn-ı emn ü rāhatdur³²
303. Dirliğinden anuñ ki yegdür mevt
Tizrek olduđı revādur fevt
304. Kişi var řıĥhati ġanīmetdür
Dirliđi halka ‘ ayn-ı rāhatdur
305. Eři řoĥbet-i müferriĥ-i zāt
Dem-i cān-perveri mümidd-i ĥayāt
306. Nazarı pāk u fikr ü zikri řavāb
Göñli deryā vü lafzı dürr-i ĥoř-āb
307. Süĥanı ĥikmet-i ĥakīmāne
Ķütü kuvvet virür dil ü cāna
308. Pāk-gevher katında ey server
Ķıymeti cān deđer ne la‘ l ü güher
309. Kān-ı cāndur bu gevher-i pāküñ
Dađlı yođ aña āb u hem ĥāküñ
310. Söz gerekdür kim ola ma‘ nīdār
Lađv-ı bī-hūde olmaya güftār
311. Ĥořdur āřār ki ola zikru’llah
Ķalbine yol bula çü fikr-i İlāh
312. Çünkü řāĥib-nazar ola nāzır
Görüne lafz u ma‘ ni-i nādir
313. Dilde zikr ü göñülde fikr-i řavāb
Nazar-ı i‘ tibārdur dür-i yāb

[vr. 11b]

³² “rāhatdur” kelimesi bu beyitten iki beyit sonra da kafiye kelimesi olarak kullanılmıştır. Divan şiirinde bu pek sık rastlanan ve makbul görülen bir durum değildir. Bunlardan birinin “raĥmetdür” olması ve müstensih tarafından yanlış yazılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

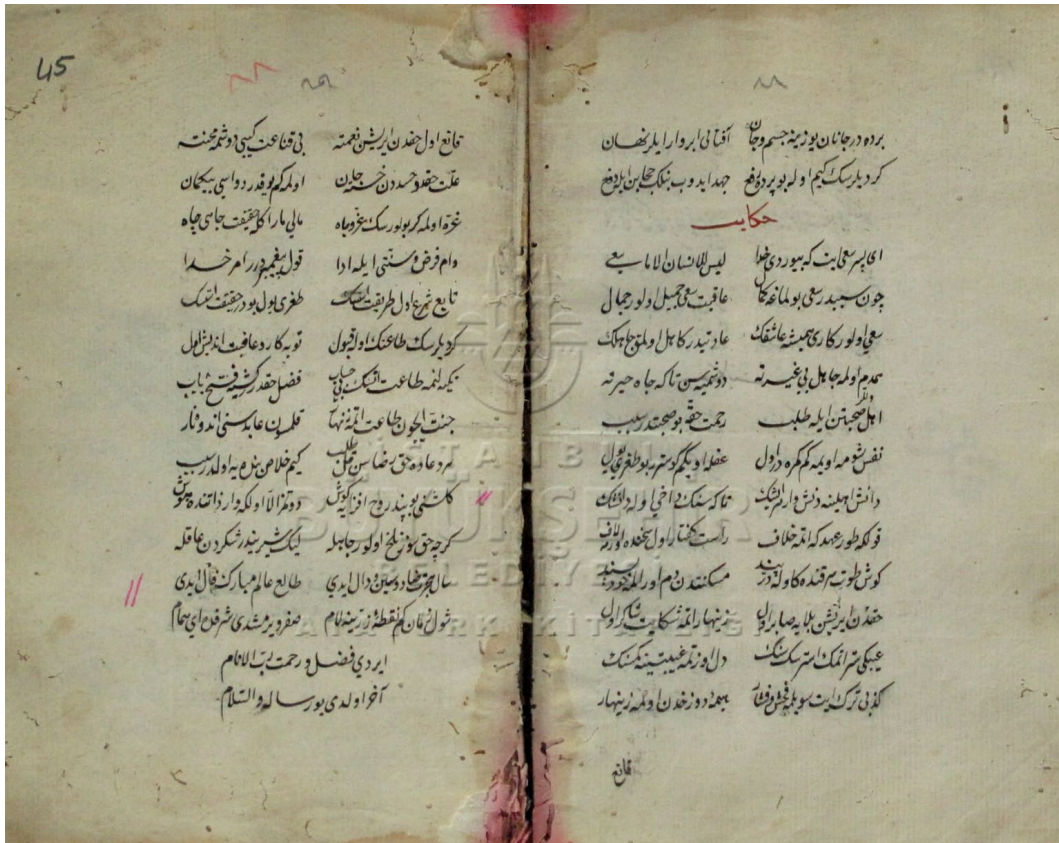
314. Dîde ardında dil k'ola derrâk
Neye kılsa nazar ider idrâk
315. Hâtırı baır u lafızdur dür-bâr
Tab' -ı pâki hazîne-i esrâr
316. Nazarı kîmyâdur ol cānuñ
Zer ider qalbin irse insānuñ
317. Dîde-i i' tibârdan hâlî
Kandedür zevk-i ehl-i dil hâlî
318. Bilmedi çün tefekkûri cāhil
Naqd-i ' ömr oldu harc bî-hâşıl
319. Bî-şafâdur derûn-ı bî-bākî
Cins-i hâkî ola mı eflâkî
320. Lehvi ço sehvden hâzer eyle
Cân gözin açuban nazar eyle
321. İ' tibâr-ile baq bu eşkâle
Hâl idin qalma kıl-ile qâle
322. Zîkr ü fikr ü nazar ma' a'l-ğaflet
Lehv ü lağv oldu sehv-i bî-' illet
323. Nefs ider âdemi başiretsiz
Dün ü gün tab' u hayr niyyetsüz
- [vr. 12a]
324. Düşme dāmına nefsi-i şayyāduñ
Şayd-ı sîmurğ ola tâ aduñ
325. Nefsini her ki eyledi pâ-mâl
Oldurur server oldur ehl-i kâmil

EK: Sa'd-nâme'nin Başlangıç ve Son Sayfaları

(İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı, OE_Yz_0605/01, vr. 1b-2a, 44b-45a.

63

KAYNAKÇA

- Akay, M. (1996). *İbrahim Gülşenî'nin Dîvânı metin-dil hususiyetleri-sözlük*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Aksoy, H. (1996). *Gülşenî-i Sarûhânî*, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 14, İstanbul: TDV Yayınları. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/gulseni-i-saruhani>)
- Avçin, M. (2021). *İbrahim Gülşenî'nin Divanı*, Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Bursalı Mehmed Tahir (2016). *Osmanlı Müellifleri 1*. Haz. Yekta Saraç. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Çalka, M.S. (2017). *İbrahim Gülşenî ve Kıdemnâme adlı tasavvufî mesnevisi*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 59/119-154.
- Dölek, A. (2002). Hadisler Işında Haset Hastalığı ve Psikoterapi, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4/39-82.
- Ebrahim Ferzan (1980). *Gülşenî-i Sarûhânî: Hayatı, Divanı, Râznâmesi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Gelibolulu Âlî b. Ahmed (1994). *Kühü'l-Ahbar'ın tezkire kısmı*, Haz. Mustafa İsen, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Gülşenî (yazma). *Sa'd-nâme*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı, OE_Yz_000605/01.
- Kavaklıyazı, A. ve Küçükbalı F.N. (2021). *Gönlün Halleri İbrahim Gülşenî'nin Makâmât-ı İlâhî'si*, Konya: Palet Yayınları.
- Konur, H. (1998). *İbrâhim Gülşenî, (hayatı, eserleri, görüşleri)*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kulat, Ö. (2010). *Gülşenî Saruhani Divanı ve tahlili*. Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Latîfî (2018). *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, Haz. Rıdvan Canım. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Macit, M. (2015). İbrahim Gülşenî, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ibrahim-gulseni>. (ET: 06.04.2024)
- Muhî-i Gülşenî (2014). *Menâkıb-ı İbrâhim-i Gülşenî*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Musayeva, A. (2006). *Şeyx İbrâhîm Gülşenî Bârdâ'î Divan*, Bakü: Avrasya Pres.
- Şemseddin Sami (H. 1317). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Turan, S. (2013). Gülşenî (Saruhanî), *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulseni-saruhani> (ET: 06.04.2024)
- Yazıcı, T. (1951). *Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî, hayatı, eserleri ve tarikâtı*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yıldırım, M. (2007). *15. yüzyıl şâirlerinden Gülşenî-i Sarûhânî'nin Râz-nâme (Makâlât-ı Gülşenî) adlı eserinin tenkitli metni*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.